זכרון חגי ישעיה

דין וחשבון

של הועדה לבדיקת עניני המשטר הצבאי שמונתה בהתאם לסעיף 51 מקוי היסוד של הממשלה שאושרו בכנסת ביום י"ח בחשון תשט"ז (3.11.1955).

הועדה שהיתה מורכבת מפרופ' י. רטנר - יו"ר וה"ה ד. אוסטר וי. סלומון - חברים, פעלה בחדשים דצמבר 1955 - פברואר 1956.

הערה:

שורת נקודות בטופס זה מסמנת השמטות מהדו"ח המקורי.

י"ב באדר תשט"ז
24 בפברואר 1956

לכבוד
מר דוד בן-גוריון,
ראש הממשלה,
משרד ראש הממשלה,
ירושלים.

כב' ראש הממשלה,

א. כתב המנוי

1. בהתאם למכתבך אלינו מיום כ"א בכסלו תשט"ז (6.12.55) נתבקשנו לבדוק האפשרות והצרכים של צמצום הממשל הצבאי בשטח ובהיקף פעולתו, בהתחשב עם סעיף 51 של קווי היסוד של הממשלה.

....

נוסף לכך נתבקשנו לבחון אם יש להשאיר את הממשל הצבאי בנצרת.

....

ב. הקדמה

2. חומר רב ורציני הובא לתשומת לבה של הועדה מצד גורמים שונים: צבאיים, אזרחיים, חברי כנסת, ראשי דת, נציגי איזורים, ערים וכפרים, נציגי גופים מפלגתיים ואנשים פרטיים. לדעת הועדה הוגש לה כל החומר שהיה עלול לעזור לה במלוי תפקידה. הועדה קיימה ישיבות רבות לשמיעת עדים, ישיבות לברור החמר ולדיונים. הועדה סיירה בשלשת שטחי "הממשל הצבאי" ועמדה על כל מה שאפשר וצריך לעמד עליו על מנת שתוכל לברר הדברים, להסיק המסקנות ולנסח הצעותיה.

3. הועדה יצאה מתוך הנחה כי בהתחשב עם קווי היסוד הנ"ל היא מודרכת לברר האפשרות לצמצום הממשל הצבאי ואף לבטולו, וכי צרכי הבטחון שעליה לקחתם בחשבון חייבים להיות צרכי בטחון ממשיים וחיוניים.

ציון נצרת בכתב המינוי הדריך את הועדה לברר במיוחד שאלת הוצאת נצרת משטח הממשל הצבאי.

בתזכירנו זה ציינו עיקר העובדות, המסקנות וההמלצות ודברינו אלה מהווים את הדו"ח המוגש על ידנו.

....

./בסיכומינו

7. בסיכוסינו והמלצותינו לא התחשבנו עם המצב החמור המיוחד הקיים בשעה זו, שהיא שעת חירום מיוחדת, בהתחשב עם הגברת הזיון מצד מדינות ערב, הכנותיהן לקראת סבוב שני, וההצהרות מצד מושליהן ודבריהן, ההולכות וגוברות בכוון זה. קבענו לעצמנו כי תפקידנו אינו צריך להביא בחשבון מצב חירום מיוחד, אף אם הוא עלול להמשך או אפילו להחריף. לקחנו לקו לנו מצב חירום אשר אפשר, אולי, לקראו "נורמלי", היינו המצב השוטף הרגיל שהתרגלנו לו מאז קום המדינה. ראינו מצב זה בבסיס לברורנו, אף כי הוא אינו המצב בשעה זו.

....

10. איזורי הממשל הצבאי הם שלשה:

1) איזור ממשל צבאי צפון.

2) איזור ממשל צבאי תיכון (המשולש).

3) איזור ממשל צבאי נגב.

11. אף כי הסמכויות הניתנות למפקד בתוקף תפקידו הן מרובות, הרי למעשה, במדה שהן מופעלות בשטחי הממשל הצבאי במדינת ישראל, יש להביא בחשבון בעקר התקנות דלקמן:

(1) 109 - אסור על אדם להמצא בשטחים מסוימים.

(2) 110 - העמדת אדם לפקוח משטרתי תוך הגבלתו ממקום מגוריו הקבוע.

(3) 111 - מעצר אדמיניסטרטיבי.

(4) 124 - הטלת עוצר.

(5) 125 - הכרזת שטחים סגורים והגבלת התנועה אליהם או מתוכם.

12. בתוקף הוראות הרמטכ"ל הרי גם לגבי הפעלת התקנות הנ"ל על אלוף הפקוד של האיזור, כהבחנה מן המפקד הצבאי הנתון לפקודתו, לבקש מהמטה הכללי אישור להפעלת התקנות באופן שגם את אותן התקנות אין המפקד הצבאי יכול להפעיל אלא באשור המטה הכללי באמצעות אלוף הפקוד.

./נוסף

13. נוסף לכך ניתנו הוראות מפורטות ע"י המטכ"ל המסייגות את סמכויות המפקד הצבאי ומציינות את אופן השמוש בכל תקנה מן התקנות הנ"ל ותקנות הגנה אחרות, במדה שהמפקד הצבאי ימצא לנכון להפעילן. בהוראות המטכ"ל למפקד הצבאי צוין במפורש כי לםרות שכתב המינוי מקנה לו את הסמכויות להשתמש בסעיפים שונים של התקנות, לא ישתמש בסמכויותיו אלה ולא יפעיל מתקנותיהן אלא על פי ההוראות המפורטות שהן למעשה הוראות המכוונות להגביל את סמכות המפקד הצבאי. יתר על כן קימות הגבלות נוספות לגבי הפעלת תקנות חמורות. דרך משל, ועדות הערעור הצבוריות שליד המפקד הצבאי לגבי מעצרים אדמיניסטרטיביים, או, ועדות מיעצות פנימיות שליד הרמטכ"ל לגבי הפעלת תקנות אחרות.

....

ד. איזורי הממשל (תאור)

15. שלשת איזורי הממשל הצבאי נקבעו בהתאם לתקנות הנ"ל וצומצמו לשטחים אשר לדעת השלטונות האחראים לבטחון המדינה הם שטחים שיש הכרח מטעמי בטחון להפעיל בהם עיקר תקנות ההגנה (שעת חרום) 1945.

16. כפי שציינו, שטחי הממשל הם:

א) איזור ממשל צבאי צפון, אשר אף כי גבולותיו זהים עם גבולות המדינה בצפון הארץ, הרי השטח בו למעשה מופעלות התקנות הנ"ל לפי הגבולות דלקמן:

צפון: לבנון,

מזרח: מעמע - מירון ומשם עד לצומת שדה-אילן,

דרום: עמק יזרעאל ונצרת,

מערב: שפרעם עד לכביש עכו-צפת ומשם צפונה עד לגבולות הלבנון ע"י ראש הנקרה.

/רצועת.

רצועת הגבול הצפוני היא שטח בטחון בתוקף תקנות שעת חירום (איזורי בטחון). בשטח זה קיימים שני פלגי שבט בדואים שמספר אנשיהם מצומצם מאד ולא הובאו בפנינו תלונות מיוחדות הנוגעות לאיזור הבטחון.

השטח אשר מדרום לאיזור הבטחון כולל את רוב רובו של איזור הממשל, והוא שטח אשר בו הישוב הערבי מרוכז והישוב היהודי דליל. בשטח זה העולה על מליון דונם יושבים כמאה אלף ערבים ופחות משמונת אלפים יהודים. בשטח זה מוחזקים פחות ממאה וחמשים אלף דונמים ע"י יהודים.

ב) איזור ממשל צבאי תיכון (המשולש).

איזור זה הוא שטח צר וארוך המשתרע מצפון מסביבות מגידו לאורך ואדי עארה, מגיע לסביבות כפר קאסם בגבולות פתח-תקוה. זוהי רצועה באורך של 55-60 ק"מ הנמצאת כולה לאורך גבול שביתת הנשק עם ירדן. מאחוריה נמצאים מרכזי פלישה לעסק, ואדי ערה, ובמיוחד לרצועת החוף. בשטח ממשל צבאי תיכון נמצאים כ-30 כפרים וישובים ערביים ובהם למעלה מ-36 אלף נפש על שטח של 320 אלף דונמים. ברצועת המשולש לא רק שהכפרים קרובים לגבול אלא שכמה מהם יושבים ממש על הגבול והגבול עובר ליד בתיהם. חלק ניכר משטח זה הוא שטח מישורי פתוח ללא ישוב יהודי.

ג) איזור ממשל צבאי נגב.

באיזור זה, המעורר פחות בעיות מאשר שני איזורי הממשל הצבאי האחרים, יש להביא בחשבון באופן מעשי רק שטח אחד של מליון דונם בערך שבו מרוכזים כ-13 אלף בדואים המחולקים ל-19 שבטים ו-3 מטות.
מרחב ממשל צבאי נגב כולל אמנם את כל מרחב הדרום אך הישוב הערבי הבדואי מרוכז בעיקרו בשטח אחד הידוע כ"איזור הסייג". לאיזור זה מגע עם גבול

./הירדן

הירדן מצפון לאורך של יותר מ-20 ק"מ והוא נמצא
בתוך שטח כו ג בולות מדינת ירדן ורצועת עזה
מתקרבים זה לזה עד ל-40 ק"מ.

ה. חיוניות איזורי הממשל

17. כל איזורי הממשל אינם איזורים פנימיים מבחינה בטחונית כי אם איזורי גבול. טווח המגע בין הישוב הערבי באיזורי הממשל ובין הישוב הערבי הנמצא מעבר לגבולות המדינה הוא אפסי, ובמשולש כבגליל שוכנים ישובים ערביים על עורקי מעבר ועל משלטים בטחוניים.

18. למדינת ישראל גבול יבשתי שאורכו 990 ק"מ. לאורך גבול זה שוכנות 4 מדינות ערב: לבנון, סוריה, ירדן ומצרים, ובערפן עוד מדינות ערביות: עיראק, ערב הסעודית ועוד. מדינות אלה לא השלימו עם קיום מדינת ישראל והן מאיימות על שלומה בהמצאן למעשה במצב מלחמה עמה. המדינות שעל גבולות המדינה יוזמות ומבצעות פעולות מלחמתיות ופעולות חבלה וכלן מגבירות זיונן במדה מתמדת וגוברת לקראת המטרה המוצהרת על ידן - "הסבוב השני", מלחמת כליה.

על גבולות אלה או בקרבתם, בעיקר בצפון ובמזרח, בגליל ובמשולש, נמצאים רכוזים של ערבים בישראל העולים מספר פעמים על התושבים היהודים באותם שטחים. באותם מקומות, בעיקר בגליל ובמשולש, עוברים עורקי תנועה ראשיים במעלה מנקודה בטחונית שהם במקומות רבים המשך עורקי תנועה לגבולות המדינה המובילים מן הארצות השכנות העוינות.

19. חיוניות האיזורים הנ"ל מבחינה בטחונית היא עליונה כמעלה, דבר המחייב פיקוח עליהם ועל תושביהם לא רק מן הסבות שציינו לעיל אלא גם מתוך הערכה, הנראית לנו, כי השטח חיובי זה הצמוד למדינות השכנות

....

נתון בפוטנציה לנצול ע"י האויב

....

כשעת חרום בכלל ובמקרה של מלחמה היזומה ע"י מדינות ערב בפרט.

./אין

אין ספק כי ארצות ערב מניחות כי בבוא העת תזכינה לעדוד ולמיכה מקומית מצד הערבים בישראל. מדיניותן העקבית של מדינות ערב להחזרת הפליטים הערבים מכוונת במדה רצינית לערער את בטחון המדינה ע"י הגדלת הישוב הערבי האוהד למדינות ערב ואשר הוא עלול להיות בנסבות מסוימות פוטנציאל צבאי לאויב.

20. כל שטחי האיזורים הכלולים בממשל הצבאי, ולא רק רצועות צרות לאורך הגבולות, חיוניים להגנת המדינה ולהמשך חייה הסדירים, ויש לבחון את הכרחיות השארת הממשל הצבאי לאור תפקידיו הבטחוניים ואופן בצועם ב"שעת חרום רגילה" וכן את יעודו של הממשל במקרה של מלחמה.

21. לא יהיה זה נכון בהערכת הדברים לא לציין במפורש את המסבות הבאות:

(א) רציפות האוכלוסיה הערבית משני עברי הגבול הכוללת רציפות עדתית ודתית, רציפות שפה ורציפות משפחתית.

(ב) שתוף אינטרסים

....

מצד חלק מן האוכלוסיה

....

בישראל, המביא כבר היום למגע עם האויב - מגע המתבטא אמנם רק לעתים רחוקות בפעולות חבלניות הנראות לעין, כולל עזרה ומחסה למסתננים והעברת ידיעות, כולל ידיעות צבאיות.

....

ו. חיוניות הממשל הצבאי

22. לאור ההערכה הבטחונית הנ"ל של האוכלוסיה ומיקומה יש לבחון את תפקידו ויעודו של הממשל:

/מציאות.

(א) מציאות הממשל - מציאות גורם צבאי בעל סמכויות כנ"ל, בין אם הוא משתמש בהן ובין אם אין הוא מפעילן, אך אשר לו האפשרות להפעילן וכן להפעלת סמכויות נוספות המיועדות לשמר על בטחון המדינה - מנעה ומונעת פעילות עוינת גלויה מצד חלק של האוכלוסיה. מושל אזרחי (ממונה על המחוז) עם הסמכויות המוקנות לו לפי החוק ומשטרה אזרחית מוגברת לא יוכלו למנע פעילות זו או להבטיח הבטחון הממשי והחיוני.

מציאות הממשל הצבאי מהוה גורם מרתיע לפעולות עוינות אנטי-בטחוניות, כולל המתננות, מעשי חבלה, קשר עם האויב, כולל מסירת ידיעות בצורה נוחה וללא חשש רציני.

(ב) העובדה כי הממשל הצבאי הוא האחראי לבטחון והוא כולל בתפקידיו את התאום בין כל הגורמים הנוגעים בדבר: המשטרה ומחלקות ממשלה אזרחיות, יש בה משום יעול המצב הבטחוני וחזוקו.

(ג) מצב תושבי ישראל הערבים במובן כלכלי, בריאותי, חינוכי והתפתחותם בכל השטחים הוא טוב בהרבה מאשר היה אי-פעם בתקופת המנדט, ועולה על מצבם של הערבים בארצות השכנות. כתוצאה מזה וכן גם כתוצאה מרצון פליטים לחזור לישראל מהוה ישראל מעין אבן שואבת לערביי הסביבה והאחרים מעבר לגבול. כמה עשרות אלפים של פליטים חזרו ארצה בדרכים לא חוקיות אך במשך השנים מאז קום המדינה נעשו ל"נפקדים מצויים", היינו כי המדינה הכירה בנוכחותם והנה מהנה אותם מזכויות אזרח, אף כי מקור חזרתם הוא המתננות. אלמלא הממשל הצבאי היינו עדים לזרימה המונית לישראל מעבר לגבולות מתוך רצון להשתלם על שטחים

....

המיועדים להתישבות עולים או להתישבות בטחונית מסדרגה ראשונה במעלה -

./והיינו

והיינו ערים גם לחזרת אלמנטים עוינים באופן מעשי ואויבים פוטנציאלים. הממשל הצבאי לא הצליח למנוע באופן מוחלט חזרת ערבים והסתננות כנ"ל עקב היות התקן אשר בידו מצומצם מאד, וגם מחמת שלא פעל בתקיפות יתר ולפעמים היתה גם הזנחה בשטח זה. מפליא הדבר כי לפרות צמצום של תקן הממשל הצבאי עד מתחת למינימום ורפיונו כתוצאה מזה, הצליח הממשל הצבאי למנוע הגירה המונית לישראל של ערבים כנ"ל. שלטון אזרחי, ואפילו משטרה ומספר קצינים ושוטרים העומדים לפקודתה אשר יעלו הרבה פעמים על מספר אנשי הממשל הצבאי, לא היו יכולים לעכב את ההסתננות הנ"ל במדה שהממשל הצבאי עכבה.

(ד) התקנת איזורים סגורים והחיוב ברשיונות כניסה או יציאה מביאים בעקבם אפשרות הכרת רוב האלמנטים הנמצאים בשטח הממשל ובקורת על האלמנטים הפעילים או העלולים להיות פעילים לעת מצוא.

(ה) המסכויות העומדות לרשות השלטון האזרחי לצרכי בקורת ובדיקה על פעולותיו של התושב הן למעשה רדומות כל עוד לא נתפס התושב בקלקלתו. אין בהן משום אמצעי מרתיע או מונע באופן רציני. אין השלטון האזרחי יכול להבחין בין אזרח לאזרח אף בקשר לבקורת ובדיקה, וכן גם לא בין אזרחי מקום אחד לאזרחי מקום אחר, ואף אם יש חשש לבטחון המדינה מצד אזרחי מקום אחד או מצד חלק מאזרחי המדינה. המסכויות שממשל צבאי יכול להפעילן, בין אם הוא מפעילן ובין אם איננו מפעילן, מאפשרות לו, מבלי לפגוע באזרח, לערוך בקורת ולהתמיד בה ולהפעיל את מנגנונו בצורה יעילה בכל שעה שימצא לנכון בשעת חירום, בהתקרב חשש מלחמה או בעצם קיומה של מלחמה, בצורה אשר תמנע מאלמנטים עוינים לשמש זרוע לוחמת נגד המדינה.

ההתיסבות/.

(ו) ההתישבות הבטחונית באיזורי הממשל שהיא חיונית מבחינה בטחונית אינה ניתנת להפעלה אלא בשלוב עם מציאות הממשל הצבאי. אלמלא הממשל הצבאי היו רוב רובן של קרקעות המדינה המיועדות להתישבות נשמטות מידיה כתוצאה מהשגת גבול בלתי חוקית

....

התפרעות והפרת חוק לרבות השתלטות ללא זיקה חוקית על משלטים ועורקים בטחוניים בצורה העלולה לערער את הבטחון באיזור הנדון בפרט ובמדינה בכלל.

(ז) הממשל הצבאי משמש מקור תמיכה מבחינה בטחונית לישובי עולים נחשלים. הישוב היהודי החדש במקומות אלה דורש סיוע בטחוני. החומר האנושי של המתישבים מורכב בעיקרו מעולים חדשים. רבים מאלה הם אנשים אשר בשנים הראשונות להתנחלותם טרם הוכשרו להעריך את חיוניות השמירה על האדמה ודבקותם בה כאדמתם ולעמוד בכל מסיבות שהן בפני מתגרית ומתנכלים. רבים מן המתישבים החדשים נופלים משכניהם הערבים במספר בחינות: התמצאות בשטח, בטחון עצמי והכשרה לעבודה. במקומות מספר פורעים ערבים, מקומיים ומסתננים, במתישבים אלה ע"י העלאת עדרים על נטיעות, שבירת צנורות וכו'. התנכלויות מסוג זה לא הגיעו לממדים רציניים הודות לקיום הממשל הצבאי.

ז. היש מקום לבטול הממשל?

23. אפשר לתת נימוקים רציניים נוספים לחיוניות קיום הממשל הצבאי גם בשעת חרום רגילה ועד למועד השכנת השלום האמתי בין ישראל ושכנותיה. הגורמים הנ"ל ואחרים שעיינו בהם ובדקנו אותם על כל צדדיהם מביאים אותנו למסקנה בלעדית והיא כי המשכת קיומו של הממשל הצבאי באיזורים הנ"ל הוא דבר שהנו הכרחי לקיום בטחון המדינה.

24. המשכת הממשל הצבאי יש בו משום הבחנה והפליה במדה ידועה; יש בו משום מתן הרגשה של אזרחות מדרגה שניה בקרב

./חלק

חלק מסוים של הישוב הערבי הישראלי; אין ספק שהמשכת קיום הממשל הצבאי משמש במקרים מסויימים מקור סבל לחלק מצומצם מן האוכלוסיה הערבית. בכל אלה נדון להלן, אך מעתה נוכל לציין כי אין הדברים קשים כפי שתוארו. אך מכל מקום יש לקחת בחשבון הרגשות כנ"ל ולדאוג לבצוע נאות של ההגבלות ולהמנע מכל דרכי בצוע העלולות לפגוע בכבודם או ברגשותיהם של תושבי איזורי הממשל הצבאי. כמו כן אנו ממליצים על הקלות והסבות, אך עלינו להוסיף כי המגרעות הנ"ל, ואפילו תוצאות קשות מהן, מוצדקות בהחלט לאור המצב והסכנות הנלויות והמסויות העלולות לערער הבטחון באופן רציני אם יבוטל הממשל הצבאי.

ח. היש מקום לצמצום הממשל?

25. לאחר שציינו כי אין מקום לבטול הממשל הצבאי אנו באים לשאלה, היש מקום לצמצומו בשטח או בהיקף פעולתו?

בנקודה זו יש לחזור ולציין שלמעשה כוללים איזורי הממשל הצבאי, הנתונים לפקודתו של מפקד צבאי, שטחים נוספים מעל לאלה שפרטנום, אך באלה לא מופעל הממשל וסמכויותיו. דרך משל: העיר עכו, מובלעות בסביבות ירושלים, חלקים נרחבים בנגב וכו'.

מסקנתנו היא כי הממשל הצבאי צומצם במדה המכסימלית ואין מקום לצמצום נוסף.

ט. רשיונות תנועה

26. שמענו עדים ונמסרו לנו תזכירים בכתב נגד פעולותיו של הממשל הצבאי. נתן להאמר ללא היסוס כי במדה שהטענות היו כנות ורציניות, היו אלה מופנות בעיקרן נגד משטר הרשיונות וביחוד בקשר לחיוב תושבי איזורי הממשל הצבאי לקבל רשיונות תנועה אל מחוץ לאיזורים אלה.

27. הטענות בפנינו היו סובבות לעצם קיום משטר הרשיונות וכן לנוהל מתן הרשיונות.

בטול משטר הרשיונות הנו למעשה בטול הממשל הצבאי כולו. בהתחשב עם מסקנותינו דלעיל אין לדעתנו מקום לבטל משטר הרשיונות.

./יס

....

29. עלינו להעיר כי הסבל הכרוך בצורך בקבלת רשיון תנועה ובעצם קבלתו אינו גורם לתקלות רציניות לשומר החוק או לאזרח שאינו חשוד כמועד למעשים העלולים לפגוע בבטחון המדינה. יש מקום לחשוב כי הדרישה לרשיונות נובעת בהרבה מקרים לא מן הצורך לרשיון לצרכי תנועה ממשית כי אם מעצם החובה לקבל רשיון.

30. מספר הרשיונות המוצא ע"י המסשל הנו עצום. אם לחשוב שרוב רובם של התושבים באיזורים הנדונים הם חקלאים, כי אין מטבעה של האשה הערביה ומעצם תפקידיה בביתה לנסוע ממקום למקום וגם את המספר היחסי הגדול של ילדים ונערים אשר אינם צריכים לרשיונות באפן חוקי ואף לא באופן מעשי, נראה לנו שאנשי הממשל מוציאים רשיונות בםדה המכסימלית הדרושה לאוכלוסיה הנדונה במהלך חייה השוטף והרגיל.

31. הרשיונות המוצאים מוגבלים לפחות בשני כוונים:

א) המקום אשר אליו רשאי האזרח הנדון לנוע בתוקף הרשיון.

ב) תקופת הרשיון.

32. אשר להגבלה הראשונה הרי בהתחשב עם צרכיהם המצומצמים של עיקר תושבי הממשל - הייבו החקלאים - אין ההגבלה לגבי מקום התנועה מקשה באפן מעשי, מחוץ לקשי פסיכולוגי הנובע מעצם ההגבלות.

בענין זה היתה הטענה העיקרית כי חופש תנועתם של פועלים ערביים הנמצאים באיזור הממשל הרוצים לנוע לחפש

/עבודה.

עבודה מחוץ לשטחי הממשל, מוגבל לפעמים אולי באפן שרירותי בזה שלא ניתן להם להגיע לנקודות מסוימות. בחנו ובדקנו נקודה זו על כל צדדיה הואיל וראינו בה נקודה הדורשת עיון מיוחד.

33. האם ראשי הממשל הצבאי למנוע מפועל ערבי, הגר בתחומי הממשל הצבאי, לנסוע למקום מסוים מחוץ לאיזור הממשל על מנת לבקש בו עבודה או להשתקע בו?

34. עלינו להעיר בענין זה:

ראשית, אין אפשרות לקבוע בכל המקרים כי לא קיים כל סכון לגבי המבקש הנדון שנסיעתו החפשית מחוץ לאיזור או למקום מסוים אין בה משום חשש לפגיעה בבטחונית.

שנית, חלק רציני מאלה המבקשים עבודה, מחוץ לאיזורי הממשל הם כפריים עובדי אדמה, כולל חקלאים עצמאיים אשר ב"עונות המתות" בהן אינם צריכים להיות קשורים לאדמתם, או בעונות אשר בני ביתם יכולים למלא מקומם בטפול במשק, יוצאים לחפש עבודה נוספת מחוץ לביתם. תקופות הנדידה לחפוש אחר מקומות עבודה יש בהן עליה ושפל שאינן קשורות דוקא עם חוסר עבודה במקום או הכרח לקבל עבודה לצרכי פרנסה. ישנם אמנם מקרים אשר בהם הצרך לנוד למקום עבודה מחוץ לאיזור הוא חיוני לפרנסתו של האיש ולמשפחתו.

שלישית, ההגבלה הנ"ל מטעם הממשל, במדה שהיא מתיחסת למחפשי עבודה, היא מצומצמת מאד ומסויגת למקומות מסוימים. דרך משל: אין כל הגבלה במתן רשיונות תנועה לתקופה ממושכת לתושבים מאיזור ממשל צבאי צפון לעבור בחיפה. למעשה רוב מחפשי עבודה מנצרת והצפון מוצאים פרנסתם בחיפה.

רביעית, הפועל הערבי אשר קבל עבודה בעיר משתדל, במדה שאין הוא בעל משק עצמאי במקום מגוריו, לעבור למקום העבודה החדש ולהשתקע בו. לגבי ישובים שבהם נמצא רכוז ערבי ניכר כיום, כגון חיפה, יפו וכד', אין שאלה בטחונית רצינית מתעוררת בין אם השתקעות זו היא כחוק או שלא כחוק ושלטונות הצבא אינם מחמירים ./בענין

בענין זה.

....

חמישית, הטענות בענין זה כפי שהובאו בפנינו היו מוגזמות.

35. הובאו בפנינו תלונות בקשר לזמן העובר ממועד הגשת הבקשה לרשיון ועד להוצאת הרשיון. דובר על תורים לקבלת רשיונות במקומות ידועים ועל בסול זמנם של עובדים בקשר לקבלת הרשיון. היתה הגזמה בהדגשת תקלות אלה. במדה שהיו או קיימות תקלות מסוג זה, הרי הדבר נובע מצמצום עד מתחת למינמום של מספר עובדי הממשל.

המפקדים הצבאיים בכל מקום, בהדרכת המטה הכללי ומתוך תחושת המצב היום-יומי, השתדלו, ועודם משתדלים, להקל על מצב האוכלוסיה בקשר לענין הרשיונות.

36. על מנת להקל על הצבור יש:

א) להגדיל את מספר העובדים וכתוצאה מזה את מספר הנציגויות או המשרדים אשר בהם ניתנים רשיונות ויש לתת זכות להוצאת רשיונות בתנאים מסוימים (כפי שהדבר נעשה במדה מסוימת כבר) למשטרה, או ליו"ר המועצה המקומית או למוכתר, במקרים דחופים בהעדר נציג הצבא מן המקום.

ב) להאריך תקפם של רשיונות בכלל ושל סוגים מסוימים בפרט.

י. תלונות מיוחדות

37. הובאו לפנינו טענות רצינית בקשר לכפרים מסוימים והם:

א) אנשי כפר ברעם על גבול הלבנון, על שאין מרשים להם לחזור לכפרם.

ב) תושבי הכפר אקריט, אשר להם טענה דומה.

ג) וכן טענה דומה של אנשי הכפר רבסיה.

./בקשנו

38. בקשנו הסברים לגבי שלשת המקרים הנ"ל ועברנו גם על החומר המפורט שהוגש לנו ע"י המענים או בשמם. אין זה בתוקף תפקידנו להכנס לפרטי הדברים ולעמוד בפפורט על הסיבות הבטחוניות אשר שכנעו את שלטונות הצבא למנוע חזרת תושבים כפריים ערבים מסוימים לכפרם. לאחר שבררנו הדברים בקשר לכפרים הנ"ל אנו משוכנעים כי שלטונות הצבא לא פעלו בשרירות וכי פעלו לפי מיטב הבנתם לגבי תפקידם בקשר לבטחון המדינה, וכי לא היו שיקולים אחרים מחוץ לשקולים בטחוניים לנוכח עיניהם של הנוגעים בדבר.

יא. פעולות מפלגתיות מזיקות בקרב הצבור הערבי

39. בפרק זה אנו דנים בנצול קיומו של הממשל הצבאי למטרות פוליטיות.

....

40. אף כי רוב רובם של התושבים הערבים אינו מוכן להצהיר על לאומיות נוגדת למדינה, הרי חלק מהם מחפש דרך, שלא תראה כמזדהית עם לאומנות ערבית מובהקת, כדי להתנגד למדינה ולמוסדותיה.

מנקודת ראות של תושבים אלה המוצא למצב זה הוא הזדהות עם המפלגה הקומוניסטית הישראלית, מפלגה המשמיעה את התנגדותה לנעשה ע"י הממשלה ללא חשש, על בסיס חופש הדבור ושאר חרויות האדם שהמדינה מכבדת אותם.

41. פעולות המפלגה הקומוניסטית הישראלית מתבטאות כיום, מתוך סיבות שלא עלינו לבחון בזה, בהתנגדות קולנית לממשלה ולמוסדותיה. הזדהות ערבי זה או אחר עם מפלגה זו נותנת לאותו איש לא רק האפשרות להתקהל עם המשמיעים קולם נגד הממשלה אלא גם להשמיע אותם הדברים ולעשות פעולות ידועות אחרות תחת כסות בטוחה שהיא למעשה זרה להם.

./אין

42. אין התושב הערבי כדרך כלל קומוניסט מתוך הכרה אידיאולוגית. מספר הערבים החברים הרשומים במפלגה הקומוניסטית הוא מועט. לעומת זה רבים הערבים הנותנים קולם למפלגה זו בבחירות ונענים לקריאותיה מכיון שנראה להם שבכך הם מציקים או מזיקים למדינה. המפלגה הקומוניסטית מנצלת את קיום הממשל הצבאי כחומר ליצירת או העסקת השנאה לממשלה ומאחר שהתושב הערבי לרוב איננו מבחין בין המושגים מדינה וממשלה והוא מזהה אותם זה בזה, הרי מוסבת שנאה זו למדינה.

המפלגה הקומוניסטית מנצלת מצב זה ע"י הפצת בדותות על מעשי זוועה של הממשל הצבאי או ע"י נפוח כל מסבה קטן של הממשל הצבאי וכל זה בהדגשת מצבו של התושב הערבי והזדהות המפלגה עמו לעדוד ותמיכה בו על מנת לצרפו לשורה.

43. דנו באריכות בענין זה מכיון:-

(א) כי הרבה מן הדברים אשר הושמעו בפנינו כדי להראות על אי שויון או על חמס, כביכול, כלפי המעוט הערבי, הובאו מתוך מגמה להעמיד בצל את פעולותיה החיוביות של הממשלה, אותם הדברים נאמרים לאותה מטרה בעתונות ומעל במת הכנסת לצרכים מפלגתיים בארץ ובחו"ל.

(ב) הממשל הצבאי עומד בדרכה של המפלגה הקומוניסטית בשמירה על הבטחון ע"י בלימת חתירה מצדה נגד המדינה באמצעות התושב הערבי, לפיכך משמש הממשל הצבאי כמטרה לחציהם של אנשי מפלגה זו.

(ג) המשך קיום הממשל הצבאי נדרש להקטנת-מה של נצול לרעה של רגשותיהם של תושבים ערביים העלול להביא לפעולות נגד בטחון המדינה. אם יוסר הממשל הצבאי תפתח אפשרות לפעולות נגד המדינה ובטחונה במסדים הרבה יותר רחבים.

44. מלבד פעילות המפלגה הקומוניסטית ישנם יהודים אשר

./מבחינה

מבחינה נפשית כנה הם סבורים כי יש לבטל הממשל, מהם כאלה, אשר לא ירדו אולי לעומקם של דברים מבחינה בטחונית, במקום לברר המסיבות או להסבירן בצורה מתאמת ונכונה, הם מתריעים על העוול שנעשה לערבים ע"י קיום הממשל, ומאמצים אותם לראות בפעולות הממשל פעולות עוינות מכוונות וע"י זה הם מבדילים את החיץ אשר בין אלה והממשלה או שאר חלקי הישוב.

לא פרסנו הדברים לגבי חוגים אלה מכיון שנראה לנו כי כוונתם אינה אנטי-בטחונית אך יש במעשיהם משום פגיעה בשלום-בית במדינה ולפיכך גם בבטחון המדינה.

יב. שותפות בהברחה

45. ישנם גם אנשים אחרים העושים פעולות במרחב הממשל הצבאי הגורמות להחמרת המצב, בין אלה יש לציין במיוחד את שותפיהם היהודים של מבריחים ערבים. ראוי שיאמרו הדברים שחלק מה מעדוד ההברחה ועל ידי זה גרימה להתמנגנות, המביאה לפעמים להתנגשות עם כוחות הבטחון, יש לזקוף לחובתו של מספר יהודים מצומצם אשר הבצע משאת נפשם. לאלה אפשר להפריע עם הגברת צורת כח האדם לרשות הממשל.

יג. נצרת

46. בכתב מינויינו הודגש דבר העיר נצרת. נדרשנו לבחון במיוחד אם יש להשאיר את הממשל הצבאי בנצרת. אנו מעריכים את חשיבותה של נצרת מבחינה דתית ועל חיוניות השמירה עליה.

47. בקשר לנצרת שמענו דברי ראשי הדתות הנוגעים בדבר. עלינו לציין כי נציגי הכמורה הדגישו את היחס ההוגן והנבון מצד המפקד הצבאי של האיזור ואנשיו לגבי הבעיות המובאות בפניהם והנוגעות במישרין ובעקיפין לנצרת בכלל ולמקומות הקדושים אשר בה בפרט. לא צוין מטעם ראשי הכמורה או מישהו אחר כל דבר אשר יש בו משום העמדת מי שהוא מאנשי הכמורה, או צליינים או תיירים, או תושבים במצב לא נוח בקשר לגישה למקומות הקדושים או לשמוש בהם באפן החפשי ביותר.

הובעה הערכה לרצון המפקד הצבאי ופקודיו לעזור בענינים הקשורים לערכי דת בנצרת ובכל מקום אחר באיזורי הממשל.

./אף

48. אף על פי שבעיני נצרת תבעו בטול הממשל הצבאי, הרי כולם היו בדעה, מסיבות כלכליות מובנות, שאם הגליל ישאר באיזור ממשל צבאי, הרי לטובתה של נצרת כי גם היא תשאר בתוך איזור הממשל הצבאי בצפון. דעה זו נבעה לאו דוקא מתוך הזדהות אנשי נצרת עם שאר התושבים באיזור הממשל אלא מתוך הערכת עניניהם מבחינה כלכלית-תועלתית-מעשית. אם נצרת בלבד תוצא מאיזור הממשל הצבאי, הרי כניסת תושביה לאיזורי הממשל תצריך רשיון. דבר אשר יקשה על התנועה החפשית הקימת כיום בין תושבי נצרת לבין יותר משמונים אלף תושבים בגליל.

49. נצרת משמשת מרכז ממשלתי אזרחי ומרכז משקי כלכלי לאוכלוסיה הערבית שבאיזור וכן גם מרכז רוחני של חלק גדול של תושבים הערבים. חיוני הדבר כי גישתם של אנשי האיזור לעיר תשאר חפשית כפי שהיא כיום; דבר זה אפשרי רק אם נצרת תהיה חלק מאיזור זה. לפיכך ומכיון שבאנו למסקנה שאין מקום לבטל את הממשל הצבאי באיזור הגליל, לא יהא זה טוב מבחינה בטחונית ואף גם לא רצוי מבחינת מצבם של אנשי נצרת להוציא את העיר מטמח הממשל הצבאי.

50. לנצרת בעיות מיוחדות לה, כולל בעיות כלכליות. שמגנו לבנו לשאלה באיזה מדה אפשר לעזור לנצרת בפתרון בעיות אלה. נצרת היתה תמיד תלויה בעורף, ורבים מתושביה עברו בחיפה. מספר תושבי נצרת עד יום קום המדינה היה, בערך, 14,000, אך כיום נמצאים בה כ-6,000 תושבים נוספים שהם ברובם פליטים. פליטים אלה מהוים ללא ספק מעמסה על העיר. רובם אינם משלמים מסים, בחלקם הם תופסים מקומות עבודה שהיו מיועדים לאנשי נצרת ומתחרים בשטח זה עם אנשי נצרת הואיל ורמת חייהם נמוכה מזו של אנשי העיר. בזמן המנדט היתה נצרת עיר המחוז לגליל ובעקב זה היו לתושביה מקורות הכנסה שנבעו מהמצא משרדי ממשלה מרכזיים במקום.

/המשלה.

51. הממשלה עמדה כבר על עיקר בעיות אלה. היא נקטה בצעדים ידועים, כולל תכנית להעברת משרדי הממשלה במחוז הגליל מטבריה לנצרת והקמת בתי חרשת, בתי הבראה ונופש ומקורות עבודה אחרים בעיר נופה. בהתחשב עם תפקידנו הצבנו לעצמנו השאלה, האם יש מקום להעביר את משרדי הממשלה לנצרת בעודה חלק מאיזור הממשל הצבאי? שאלה זו כרוכה בשאלה העדינה והיא תיאום בין שלטונות הצבא ובין מחלקות הממשלה הפועלות בשטח הממשל הצבאי. בררנו במיוחד את נקודות המפגש בין המפקד הצבאי ואנשיו ובין הממונה על המחוז ובאי-כח משרדי הממשלה השונים הפועלים באיזור.

יד. תיאום הממשל והשלטון האזרחי בנצרת ובמרחב

52. שאלת התאום בין שלטונות הצבא ובין משרדי הממשלה האחרים ניתנת לפתרון כשם שנפתרה, למעשה, בצורה די יעילה עד עתה, ואנו בדעה כי העברת המשרדים המחוזיים של השלטון האזרחי של הגליל מטבריה לנצרת נתנת לבצוע והגופים הצבאיים והאזרחיים הפועלים בשטח יכולים לפעול בתיאום, גם אם תשמש נצרת כבירת הגליל.

53. מצד הצבא ישנה הדרישה, הנראית לכל כדרישה שאין למתרה, כי האחריות לתיאום הענינים בשטח הממשל הצבאי (כולל נצרת) הנחשבים ע"י הצבא כבטחוניים, צריכה להיות על הצבא. איש אינו חולק על דעה זו, אך ברור כי אם לא תהיה הנחיה ברורה לגבי מעמדו של המפקד הצבאי ויחסיו עם הממונה על המחוז ואנשיו ועם משרדי הממשלה האחרים, עלולים הדברים לגרום לאי-הבנה, לקשיים וגם לפגיעה בבטחון.

....

55. לפיכך יש לקבוע קווי יסוד בקשר לפעולות הממשל הצבאי בשטחים הנוגעים לענינים אזרחיים.

./לפני

56. לפני שנציין קווי יסוד אלה כפי שהם נראים לנו, עלינו להעיר כי לא הובאו בפנינו מקרים רציניים של נגודים בין המפקד הצבאי ונציגי השלטונות האזרחיים. - דבר זה הוא אות כבוד לכל הנוגעים בדבר. מיום קום המדינה הסתדרו הדברים בין שלטונות הצבא במקום ובין משרדי הממשלה האזרחיים ונציגיהם במקום, למרות נקודות מגע עדינות שיש בהן מקור לחכוך ואי הבנה. דבר זה נבע מתוך הערכת תפקידו ואחריותו של המפקד הצבאי ובהתחשב עם תיאום מודרך מטעמו או מטעם העומדים עליו בשתוף עם הנוגעים בדבר בשטח עצמו ושל הממונים עליהם במרכזי הממשלה השונים. אנו עדים למצב של שתוף פעולה והבנה הדדית בין המפקד הצבאי והממונה על המחוז, וכן הגיעו הדברים לברורים מתאימים ולהסכמה בדרג גבוה יותר ע"י ישיבות ודיונים בין ענף הממשל הצבאי ובין משרד הפנים ומשרדים אחרים תוך תאום משרד ראש הממשלה.

57. אם נצא מתוך ההנחה, שהיא מובנת לכל, כי לאיזורי הממשל הצבאי חשיבות עליונה מבחינה בטחונית וכי המפקד הצבאי באיזור אחראי לבטחון. ולפיכך גם דעתו היא הקובעת מהם ענינים בטחוניים, הרי במדה שלא תהיה נצחנות בין הגופים השונים (וכזאת לא מצאנו עד עתה) ניתן להעביר את מינהל המחוז לנצרת.

58. בשטח פועלים משרדים שונים: משרד הפנים, משרד הבריאות, החקלאות, החנוך, הדתות וכו'. ומכיון שבכל פעולות אלה יש מגע עם שאלות בטחוניות, חייב המתאם להיות המפקד הצבאי. לעומת זאת על המפקד הצבאי לדעת כי חובתו היא לאפשר פעולה פחות או יותר חפשית של המשרדים האחרים בשטח. למעשה העריכו המושלים הצבאיים מצב זה וכתוצאה מזה אנו עדים להתפתחות מתקדמת והולכת בשטחי הממשל מבחינה כלכלית, חינוכית, בריאותית וכד'. אם יהיה זה לנוכח עיניהם של הנוגעים בדבר לא יהיה מקום לחכוכים כל שהם.

59. קבענו את קווי היסוד הנ"ל ועלינו לציין כי בפנינו קבלום המשרדים הנוגעים בדבר, לא עלינו לקבוע בזה פרטים נוספים. אלה יקבעו ללא קשי במהלך העבודה המעשית.

./אנו

60. אנו בדעה כי יש להעביר את משרדי מינהל המחוז לנצרת מתוך הכרת תפקידיו של השלטון האזרחי ותיאומם עם צרכי הבטחון מתוך הערכה ראשונה במעלה של יעודו של הממשל הצבאי. יש לעשות זאת לאחר הקמת הקריה בנצרת.

61. יש לציין לשבח את רצונה של הממשלה להכניס לנצרת מפעלי תעשיה ומפעלים אחרים אשר יביאו ברכה לישוב הערבי בנצרת בשטח המסחר, התעשיה, בתעסוקה וכד'.

טו. הכשרת המפקד הצבאי ופקודיו

62. מתוך דברינו כפי שהם מתבלטים מן האמור לעיל, ברור שיש לקבוע לא רק את תפקידי הממשל, דרכי בצועם, התקן וכו' כי אם גם מה היא ההכשרה הדרושה למפקד הצבאי ואלה העומדים לרשותו.

63. ראשית, עלינו להעיר כי לא נאמרו לנו דברים <u>בגים</u> נגד מפקד זה או אחר, או נגד הממשל הצבאי בכלל העלולים לציין את מפקדיו לרעה.

64. התרשמנו לחיוב מאישיותם של כל אחד משלשת המושלים הצבאיים; לעומת זאת אין אנו משוכנעים כי לידם של אלה עומדים כל הנציגים או הפקידים המוכשרים באפן מלא לתפקידם המיוחד שהנו עדין וקשה.

65. כפי שמתברר מן הנ"ל הרי תפקידי המפקד ועוזריו הם רציניים מאד ועדינים במדה מכסימלית. פעולותיהם עומדות בפני מבחן ובקרת תמידיים והדם נשמע מעל גבי העתונות, מעל במת הכנסת וגם מחוץ לישראל. לא נאמר דבר (מחוץ לדברי אלה המעונינים להשמיץ את הממשלה ללא אמת) אשר יטיל צל על יושרם של נציגי הממשל או על איזה שרירות מכוונת מצדם. למרות זאת אנו משוכנעים כי יש ויש לשפר המצב ע"י הכשרתם של הפועלים במסגרת הממשל הצבאי.

66. המפקד הצבאי צריך להיות אדם אשר בתוקף אישיותו והכשרתו יזכה להערכה ולכבוד אשר תפקידיו מחייבים, בעיקר גם בהתחשב עם הצבור אשר עליו הוא אחראי.

/לא.

לא נפרט את הערכים האישיים, ההשכלה וההכשרה הדרושים לאדם הנדון. יש רק לציין כי על המפקדים להיות לא רק בעלי דרגה צבאית גבוהה כי אם בעלי עמדה אישית מתאימה, בעלי השכלה רחבה ובינה. ידיעת השפה הערבית רצויה אך לא הכרחית. הם צריכים להיות אנשים אשר הבאים אתם במגע יכירו בערכם מבחינת אופים הכולל ותכונותיהם האישיות. הם צריכים להיות מוכשרים לעמוד מול לקונפליקטים פוליטיים ואחרים הקיימים באיזור והפוגעים בבטחון ובסדר הצבורי. הנ"ל ומספר האנשים הנדרש לתפקיד זה איננו עולה על שלושה ימצאו תמיד אנשים מוכשרים למטרות אלה בעיקר מתוך הקצונה הגבוהה של צ.ה.ל.

67. כפי שאמרנו קיים מחסור באנשים המתאימים בדרג הנמוך יותר. מחמת העדר תקציב מספיק מתמנים פקידים אזרחיים ארעיים ליד הממשל. לאלה אין תמיד הכשרה מספקת. דבר זה דורש תיקון בהקדם. עד כמה שהדבר נוגע לנציגות ולפקידות מתחת למפקד עצמו, הרי ידיעת השפה הערבית היא חיונית. הבנת התושב הערבי, רקעו, מהלך חייו, וכל המבוכים הנובעים מהמציאות היום-יומית בארץ בכלל ובשטח בפרט, חייבים להיות נהירים לאלה.

בהזדמנות זו עלינו להעיר לגבי ענין זה ובכלל, כי נראה לנו שקיים צורך לנקוט בצעדים מתאימים, כגון התקנת קורסים ולמודים מיוחדים בבתי הספר שיביאו לצמיחת חוג של צעירים בעלי רקע מתאים וידיעות מתאימות על עניני ערבים, המכשיר אותם בבוא הזמן לשמש פקידים ועובדים במחלקות הממשלות בעניני ערבים בכלל ובממשל הצבאי בפרט. בינתיים יש להעביר את פקידי הממשל הקיימים, או העומדים להתקבל לעבודה, תקופת השתלמות שתדריך ותכין אותם למלוי תפקידם בצורה נאותה.

68. המפקד הצבאי ופקודיו צריכים להשאר בתפקידם לתקופה מתקבלת על הדעת. אין להביא חליפין או תמורות במינוים ללא צורך. בסופו של דבר ממלא המפקד הצבאי תוך יעודו הצבאי

./תפקידים

תפקידים אזרחיים רציניים ועל מטרתו להיות יציבה בזמן ובמקום במדה מכסימלית.

טז. שטחי אמונים

69. ההוראה להכללת שטחים ידועים בארץ כ"שטחים סגורים" לצרכי אמונים של צה"ל כלולה בצו מטעם הרמטכ"ל מתאריך 18.11.55 בתוקף סמכויותיו לפי תקנה 125 מתקנות ההגנה (שעת חרום) 1945.

70. למעשה ניתן הצו ע"י הרמטכ"ל ולא ע"י המפקד הצבאי בתוקף תפקידו באיזור ממשל צבאי. הצו כולל שטחים שאינם באיזורי ממשל ושטחים נרחבים המיושבים ע"י יהודים בלבד או שרוב רובם של התושבים יהודים. הדבר הובא לתשומת לב הכנסת ע"י שאילתות בכנסת הערוכות לשר הבטחון, ושר הבטחון נתן תשובתו לשאילתות אלה.

71. הואיל והובאו בפנינו תלונות בקשר לענין זה, הרי למרות הנ"ל אנו מוצאים לנכון לדון בקצרה בשאלה זו. התלונות שהובאו בפנינו הצטמצמו לגבי שלשה שטחים שהוכרזו כשטחי אמונים באיזור ממשל צבאי צפון, היינו -

(א) שטח מס. 9, הכולל 64,000 דונם שמהם כ-8,000 דונם נמצאים בעבוד.

(ב) שטח מס. 110, הכולל כ-7,600 דונם באיזורים ערביים שמהם כ-2/3 בעבוד.

(ג) שטח מס. 101, הכולל 7,400 דונם באיזורים ערביים שמהם כ-100 דונם בעבוד.

72. לגבי השאלה בכלל יש לציין כי שטחי האמונים של צה"ל, שהוגדרו לפי הצו הנ"ל, משתרעים על יותר משני מליון דונם, מהם כ-300 אלף דונם בצפון הארץ, כ-300 אלף דונם במרכזה והיתר בדרום הארץ ובנגב.

73. לא נשמעו תלונות לגבי איזה שטחים שהם מחוץ לשלשת השטחים שצינו לעיל. בעיקר יש לציין כי השטח העיקרי שלגביו הוגשה התלונה, היינו שטח מס.9 הנ"ל, היה תפוש וסגור כשטח אמונים ע"י הצבא הבריטי מאז מלחמת העולם השניה בגבולות

/של.

של 54,000 דונם בערך. בשטח זה הותקנו ע"י הצבא הבריטי מתקנים ושוררו כבישים למטרות אמונים ולא נמסר לנו על תלונות מצד הנוגעים בדבר לגבי השמוש ע"י הצבא הבריטי בשטחים אלה אף כי ללא ספק שמוש זה גרם לאותם אנשי החקלאות אותה תקלה כשמושו ע"י צה"ל.

74. ברור לצה"ל כי עצם הכרזת השטח כשטח אמונים אינו צריך לשמש מניעה לעבוד השטח ע"י בעלי הקרקע המיועדת לעבוד חקלאי. נעשו סדורים ע"י צה"ל בתאום עם נציגיו הנוגעים בדבר אשר ימנעו במדה האפשרית פגיעה בעבוד השטחים שהיו מוחזקים ומעובדים ע"י בעליהם. כמו"כ נעשו סדורים הכרחיים למניעת תקלה לאנשים אשר ישתמשו כחוק בשטחיהם לצרכי עבוד חקלאי. אלה אשר ייפגעו כתוצאה ישירה מהכרזת השטח כאיזור אמונים ואשר נוכחותם בשטח היא בהתאם לתקנות הבטיחות של צה"ל יקבלו הפצוי החוקי המתאים.

75. בנסבות הנ"ל ומתוך הערכת חיוניות שטחים אלה לצרכים בטחוניים יש ללא ספק הכרח להשאיר השטחים כשטחי אמונים בתוקף תקנה 125, אך על שלטונות הצבא להמשיך לעשות הסדורים אשר יאפשרו גישה לשטחי העבוד מטעם בעליהם בעונות המתאימות ולהפרעה מינימלית לעבודה חקלאית תקינה.

יז. קצור המסקנות וההמלצות

1. אין לבטל או לצמצם את איזורי המטמל או היקף פעולותיו של המפקד הצבאי.

2. יש ליעל את הממשל על מנת לאפשר בצוע נאות של ההגבלות בצורה שתקל על התושבים, וזאת אפשר להשיג:

א) ע"י בחירה קפדנית של אנשי הממשל על כל דרגותיהם.

ב) ע"י מתן הכשרה מתוכננת לאנשי הממשל.

ג) ע"י קביעת תקופת השירות בממשל בשירות לתקופה רצופה יותר, ולקביעת הרגשת יציבות התפקיד בלבם של נושאי הממשל.

/.יש

ד) יש להגדיל את התקן, כולל מספר הנציגויות
הסקוסיות של הממשל הצבאי, ולהעמיד לפקודת
הממשל את הציוד המתאים, כולל כלי רכב,
ולשפר את אמצעי היצוג בעיקר בדרג גבוה.

3. על שלטונות הבטחון לבחון מזמן לזמן האמצעים והדרכים ליעול שיטת הרשיונות על מנת לגרום לזרוז הוצאת רשיונות ולנתינתם לתקופה הארוכה ביותר הנראית בנסיבות.

4. אנו ממליצים על השארת נצרת באיזור הממשל הצבאי, אך גם על העברת המרכז הממשלתי האזרחי מטבריה לנצרת, היינו מינהל המחוז על מחלקותיו המתאימות ולקבוע את נצרת לבירת הגליל, עם כל הנובע מזה, כולל -

א) הסמכת התאום המלא בין המפקד הצבאי והממונה
על המחוז עם ציון קווי היסוד כפי שקבענו לעיל.

ב) סדור השכונים החדשים המתאימים הנובעים מן הנ"ל.

ג) פתוח ערכים תעשיתיים ומסחריים בנצרת להקטנת
האבטלה, ולהתפתחותם הכלכלית של תושביה.

ד) הקלות נוספות במתן רשיונות לפועלים.

5. יש להחדיר לכל המוסדות הנוגעים בדבר את תפקידו הרציני הבטחוני של הממשל ולאפשר למפקד הצבאי למלא את תפקידיו כולל התאום עמדו ובעיקר על ידו של הגורמים האזרחיים החיוניים למטה והפועלים בו. יש להמשיך בהתיעצויות ותאום בכל הדרגות בין הגורמים הנ"ל והממשל.

....

./במכומו

בסכומו של דבר, אנו חוזרים למה שאמרנו בפרקים הנוגעים לענין זה, כי הממשל הצבאי ניתן לשיפורים, אך לא מתוך כוונה לצמצומו או לצמצום סמכויותיו, אלא מתוך כוונה לייעול פעולותיו עם כל הנוחיות הנובעות מזה לתושבים הערבים.

הממשל הצבאי אינו נתן לבטול או לצמצום כל עוד קיים מצב חרום במדינה.

עם השכנת שלום אמת בין ישראל ושכנותיה יבוטל גם הממשל הצבאי.

בכבוד רב,

(-) יוחנן רטנר
יו"ר הועדה

(-) דניאל אוסטר
חבר הועדה

(-) יעקב סלומון
חבר הועדה